

HELEN TOXOPEUS
IN GESPREK MET
HENK VAN ARKEL
OVER EEN @NDER
SOORT GELD

In deze paradigmaserie verschenen reeds:

Fred Pearce
De laatste generatie
*Hoe de natuur
wraak neemt voor het
broeikaseffect*

Thomas Homer-Dixon
Ten onder te boven
*Catastrofe, creativiteit
en de vernieuwing van de
beschaving*

Peter Tom Jones
& Vicky De Meyere
Terra reversa
*De transitie naar recht-
vaardige duurzaamheid*

Fred Pearce
Volksbeving
*Van babyboom naar
bevolkingscrash*

Ken Webster
& Craig Johnson
Leren van de natuur
*Inspiratie voor een
duurzame toekomst*

Tim Jackson
Welvaart zonder groei
*Economie voor een
eindige planeet*

Dmitry Orlov
De val van Amerika,
*Een vergelijking met
de Sovjet-Unie*

Herman Verhagen
**De Duurzaamheids-
revolutie**
*Hoe mensen organisaties
en organisaties de wereld
veranderen*

Mark Lynas
De mens als god
*Hoe de aarde het Antropo-
ceen kan doorstaan*

Richard Heinberg
Einde aan de groei
*Ons aanpassen aan
de nieuwe economische
realiteit*

Joanna Macy
Terugkeer naar het leven
*Oefeningen en rituelen
om ons weer te verbinden
met het Levensweb*

Anneleen Kenis
& Matthias Lievens
**De mythe van de groene
economie**
*Valstrik, verzet en
alternatieven*

Bernard Lietaer e.a.
Geld en duurzaamheid
*Van een falend geldsys-
teem naar een monetair
ecosysteem*

Michael J. Greer
Het natuurlijk kapitaal
*Economie om te
overleven*

Margaret J. Wheatley
Ver van huis
*Nieuwe moed in deze
dwaze wereld*

Marianne Thieme (red.)
Méér!

Richard Heinberg
**Schaliegas, piekolie en
onze toekomst**

Jeremy Leggett
Uit de olie

Harald Welzer
Zelf denken
Een leidraad voor verzet

Marius de Geus
Filosofie van de eenvoud
*Vereenvoudiging en
matiging als verrijking
van het bestaan*

Giacomo D'Alisa,
Federico Demaria en
Giorgos Kallis
Ontgroei
*'degrowth': een vocabulaire
voor een nieuw tijdperk*

Henk van Arkel
**Eigen geld maken:
@nder geld**
*Meer krediet en klanten
dankzij @nder geld*

Helen Toxopeus
in gesprek met Henk van Arkel

Over een @nder soort geld

*helpt economie,
milieu en euro*

STRO
i.s.m. Uitgeverij Jan van Arkel

© STRO, Utrecht 2014
ISBN 978 90 6224 547 5

2e druk 2016
Dit boek bevat nu uitsluitend de interviewtekst. De bijlage 'Naar een @nder soort geld', die deel uitmaakte van de eerste druk, is nu een zelfstandig, geheel herzien boek met de titel 'Eigen geld maken: @nder geld'.
Verwijzingen in dit boek naar de (oude) bijlage slaan nu dus op dit aparte boek.

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door de steun van de Europese Commissie als onderdeel van het 'Digipay4Growth' project.

digipay 4 growth

Figuren © STRO
p. 136 © Stichting Toonder Auteursrecht
Ontwerp: Karel Oosting
Druk: Ten Brink

Uitgeverij Jan van Arkel
Grifthoek 151, 3514 JK Utrecht
tel 030 2731 840
info@janvanarkel.nl
www.janvanarkel.nl
www.clubgroen.nl

Social Trade Organisation STRO
Oudegracht 42, 3511 AR Utrecht
tel 030 2314314
info@socialtrade.nl
www.socialtrade.nl
f www.facebook.com/socialtrade
E @socialtradeorg

Inhoud

Aanbevelingen en Dankwoord 9

1) *Jakarta, 1986: Kartonnen dozen* 13

Juni 2012 - De Social Trade Organisation 17

Waarom we over geld praten 17

Een kennismaking 18

Het geldsysteem gaat de komende jaren veranderen 21

Hoe een marsmannetje naar de aarde kijkt 22

Monopoly – de regels van het spel veranderen 25

Een ander soort geld, beter voor iedereen 28

De maan of de modder 31

2) *Wenen, 1995: Mijn eerste les in economie en eigenbelang* 33

Juli 2012 - Over de spelregels van geld 35

Geld als systeem 35

De samenleving is een complex systeem en geld stuurt
daarin sterk 36

Welke experts moet je geloven – en welke juist niet? 42

Stuurt geld ons precies de verkeerde kant op? 45

3) *Van Tokio, 1998, naar Quito, 1999* 49

Augustus 2012 - Wat is geld eigenlijk? 51

Geldschepping gebeurt door commerciële banken 52

De functies van geld 57

De spaarfunctie van geld 59

Functie vier: rijker worden door speculatie 62

Investering tegenover speculatie 65

Het scrabblewoord: vermeerdermiddel 71

Geld concurreert met wat van waarde is 73

4) *Groningen, 1999: Studeren* 75

September 2012 - Over verschillende soorten geld 77

Groei of bloei: het is het een of het ander 77

Goudgeld en graangeld 83

Het wondereiland Barataria 87

Rente werkt juist niet als het echt nodig is 92

Olie uit noten als onderpand voor lokaal geld 95

Rente! Rente? 101

5) *Zuidas, 2006: Bij de bank* 105

Oktober 2012 - Rente en het kortetermijndenken 108

Rente, wat is dat eigenlijk? 109

Concentratie van vermogen 112

Een duurzaam huis bouwen of een doorsnee huis 115

Financiële en economische logica is niet hetzelfde 117

Het wonder van Wörgl en het begrijpen van groei 119

Bloei door renteloos geld 122

Barrières voor innovaties 125

6) *Bijlmer, 2008: Dialogues Incubator en Economy Transformers* 133

November 2012 - Rente en armoede 137

Wat je ook koopt of betaalt, er zit altijd een portie rente in 137

Dertig procent? Dat lijkt me overdreven 142

Systematische armoede in de wereld 144

Koopkracht als voorwaarde voor economische ontwikkeling 147

Microkrediet 150

Kopen op afbetaling doet iedereen hier 152

Banco Palmas: lokaal geld dat een arme wijk deed opbloeien 154

Sociaal ja, maar duurzaam? 161

Is digitaal geld eigenlijk wel geld? 163

De autoriteiten vertrouwen of de regels veranderen? 167

Geld stroomt 169

7) *Patagonië, 2011: Mijn baan opzeggen?* 173

Januari 2013 - Speculatie, de paus en gemeenschapsgeld 176

De kans dat ander geld er komt 178

SMS-geld in Kenia 180

Dit geldsysteem is zelfs niet goed voor de rijken 182

Vrijgeld in Polen en de Paus 187

Wat mag en wat niet mag 192

Local Exchange Trading Systems: gemeenschapsgeld 193

‘Een lokaal ruilhandelsysteem dus. Is dat wel geld?’ 194

Hoe levensvatbaar is LETS? 198

Liever zonder geld dan zonder water of zuurstof 204

8) *Argentinië en Overveen, 2012: Op de Parade* 207

Februari 2013 - Barter, rentevrij bankieren en een plan B 209

Dynamische barternetwerken en rentevrij rood staan 209

Rentevrij bankieren in Nederland: het JAK-model 214

Complementair geld en de crisis in Argentinië 220

COMAL: vouchers die een rurale coöperatie hielpen groeien 226

Software die regels oplegt 229

Puzzelen en een slimme oom 231

9) *Amsterdam, 2012: De puzzelstukjes vallen samen* 235

Maart 2013 - Social trade, een prisoner's dilemma

en geldsoftware 236

De missie van STRO 236

Het prisoner's dilemma van de brommerkeuze 245

Lokaal geconditioneerd geld als oplossing 249

TRANS en digitaal geld voor de wederopbouw van El Salvador 253

Drie redenen voor een doorbraak naar een ander soort geld 259

De kunst van de verleiding 264

Waar STRO mee bezig is 267

10) *Den Haag, 2013: Alle geldsystemen bijeen* 269

Juni 2013 - Doorbraak naar nieuw geld? 271

Op naar Social Trade Credit 272

Tot slot 276

Missie volbracht 283

Register 284

‘Elke orde heeft op enig moment behoefte aan een antithese. Om zichtbaar te maken dat er ook andere wegen denkbaar en begaanbaar zijn naar een menswaardig bestaan. En om de weg vrij te maken naar een mogelijke synthese die ons weer enkele stappen verder kan brengen. Het vorm geven van een antithese, van een alternatief voor de steeds dominantere wordende geldeconomie, dat is wat STRO doet. Zij vervult daarmee een belangrijke maatschappelijke functie.’

Dr. Herman Wijffels, ex-bewindvoerder Wereldbank en initiatiefnemer Sustainable Finance Lab

Al jarenlang houdt STRO in onze samenleving de hoop gaande dat concrete en zinvolle veranderingen mogelijk zijn. Zij geeft daar met handen en voeten uitdrukking aan, tot in het buitenland toe. STRO mag daarom geen strobreed in de weg worden gelegd. Als één organisatie effectief de leugen aantoot van de slogan TINA, ‘there is no alternative’, dan is het wel STRO.

Professor Bob Goudzwaard, emeritushoogleraar aan de VU in Amsterdam

Om de klimaatverandering effectief tegen te gaan, zijn diepe ingrepen nodig op het gebied van investeringen. De huidige economische en financiële structuur in de wereld maakt dat vrijwel onmogelijk. Het gevolg kan zijn dat natuurrampen het beleid gaan bepalen. Onder andere daarom is het van groot belang dat STRO zoekt naar nieuwe structuren, die minder belemmerend zijn voor het voeren van beleid voor de langere termijn.

Dr. Jan Terlouw, ex-minister van Economische Zaken en schrijver

Aanbevelingen bij het boek

‘Gewoon geld conditioneert het denken en handelen op groei en reclame voor behoeften die we eerst nog niet hadden. @nder geld zet de sluizen open naar ideeën over duurzaamheid, levensvervulling en een toekomst voor je kinderen. Het is puur eigenbelang om te gaan meedoen aan een Social Trade Credit Circuit.’

Prof. Bernard Lietaer, auteur van ‘Geld en duurzaamheid’, voormalig Centraal Bankier, fondsbeheerder en adviseur van overheden, multinationale ondernemingen en organisaties.

*

Een heldere voorjaarzoon scheen laat in de middag naar binnen toen ik in het voorjaar van 2010 met een collega van Marketing in een overlegruimte van een ING gebouw zat. Het was op een steenworp afstand van de werkplek van Helen Toxopeus, maar een andere bank. Ons overleg ging over de winst, die moest dat jaar weer boven de 10% uitkomen. En plotseling bedacht ik hoe een grafiek van een 10% winststijging er jaar na jaar gaat uitzien... over 26 jaar zal men de totale huidige omvang per jaar moeten groeien...

We keken elkaar aan en moesten er eigenlijk vooral om lachen. Dat kon natuurlijk nooit, ook al konden we best nog wel wat efficiënter werken, of wat kosten besparen. De weken erna bleef het knagen. Ik stelde mezelf vragen over winst, over marge en over rente. Van de ene vraag viel ik in de andere. Want wat is geld? Collega's binnen de bank konden die vragen niet precies beantwoorden. Wilde ik nog wel meewerken aan dit systeem? Ik besloot mijn baan op te zeggen en op zoek te gaan naar werk dat in mijn ogen waardevoller was. Het is dan ook een feest van herkenning om dit boek te lezen. Ik weet dat ook veel mensen binnen de financiële wereld graag echte verandering zouden willen. Dat sommige mensen zoals Helen of ik hun baan kunnen opzeggen, is een luxe. Veel collega's zijn als kostwinner met een prettige hypotheekregeling niet in staat om zomaar

weg te gaan. En degenen die het systeem willen veranderen lopen binnen de bank tegen veel weerstand aan. Misschien niet van collega's of het management, maar vooral omdat het systeem zo allesomvattend is dat je niet weet waar je moet beginnen. Het is daarom ook zo'n prachtige oplossing dat we in staat zijn om naast de Euro een nieuw systeem neer te zetten. Er is geen financiële revolutie nodig. We kunnen bottom-up alternatieve systemen lanceren. Experimenteren en leren; 'doenken' noem ik dat tegenwoordig.

Maarten Nijman, *Aantrekkelijk alternatief*

*

'Ik vind dit boek een echte eye-opener.
Het heeft me tot tranen toe geroerd.'

Dette Glashouwer, *theatermaakster (zie ook p. 124)*

*

'Kern(probleem) van het huidige systeem is rente. Rente die over alle schulden moet worden betaald aan bankiers die dit geld uit het niets mogen creëren. Rente die in de vorm van bonussen onder diezelfde bankiers mag worden verdeeld. Zij zullen dit monopolie op geldcreatie nooit vrijwillig uit handen geven. Juist daarom is het van essentieel belang dat er wordt doorgegaan met de het uitwerken van een parallel renteloos geldsysteem.'

Willem Middelkoop, *auteur en oprichter Commodity Discovery Fund*

*

'Bij Helen Toxopeus wil je doorlezen om te weten hoe het zit. Ze opent een wonderbaarlijke wereld voor wie hem betreden wil, een wereld waarin een echt alternatief van bloei voor groei besloten ligt.'

Marjan Minnesma, *Urgenda*

*

'Helen Toxopeus neemt de lezer op meeslepende wijze mee in haar zoektocht naar een andere wereld en de vraag of een ander soort geld daarvoor een vereiste is.'

Rens van Tilburg, *lid van het Sustainable Finance Lab*

'De zogenaamde financiële crisis heeft veel onvrede over het reilen en zeilen van onze economie aan het licht gebracht. Een financieel stelsel dat zich heeft losgezongen van de reële economie van goederen en diensten wordt niet meer begrepen, en blijkt perverse prikkels en onvoorstelbare risico's te kennen. Op allerlei terreinen worden alternatieven ontwikkeld: voor de energievoorziening, verzekeringen, voedselproductie, noem maar op. Het ligt voor de hand dat hierbij ook nieuwe vormen voor financiering, en voor geld, worden gezocht. STRO, Social Trade Organisation, plaveit de weg. Dit boek is dan ook de moeite waard voor pioniers in de nieuwe economie.'

Jan Paul van Soest, *entrepreneur en adviseur, partner De Gemeeynt coöperatie en mede-oprichter De Groene Zaak.*

*

'Geld moet de relaties tussen alle gebruikers dienen, niet de belangen van instellingen en enkelingen. De digitale revolutie biedt ook op dit gebied de kans voor radicale verandering ten goede. Henk van Arkel laat zien dat een rechtvaardiger toekomst vandaag al realiteit is.'

Jurriaan Kamp, *hoofdredacteur en mede-oprichter The Optimist*

*

'Waardevolle ideeën over hoe geld weer in dienst kan komen te staan van de samenleving in plaats van andersom.'

Bas Eickhout, *europarlementariër voor GroenLinks*

*

'Iedereen weet dat het in de financiële sector 'anders' moet. Dit boek laat zien dat 'ander geld' daartoe misschien wel onmisbaar is.'

Klaas van Egmond, *hoogleraar Milieukunde en Duurzaamheid, Universiteit Utrecht*

*

Meer aanbevelingen op p. 48, 132, 172, 234.

Dankwoord

Bij een boek als dit, met een complex onderwerp en lastig te schrijven stijlfiguren, zijn er zoveel mensen om te bedanken, dat je al gauw iemand overslaat. Des te meer omdat aan dit boek (talloze) versies vooraf zijn gegaan die o.a. door de actualiteit van de kredietcrisis niet meer bruikbaar waren, waar toch ook vrijwilligers veel aan bijgedragen hebben. Daarom lieve, beste, trouwe, kritische mensen: allemaal enorm bedankt voor jullie support. Speciaal wil ik de proeflezers bedanken die de eindredactie hebben geholpen met talloze opmerkingen en vragen om verduidelijking. Het boek heeft er aan kwaliteit door gewonnen.

Uiteraard wil ik wel heel speciaal Helen bedanken. Ik bewonder het enorm dat zij kans heeft gezien om haar eigen kennis af en toe aan de kant te zetten en vragen te stellen of opmerkingen te maken die bij de gewone lezer leven. Ik denk ook dat de manier waarop zij reflecties en samenvattingen verpakt in flashbacks, heel prettig is voor de lezer. Helen is zojuist bevallen van haar tweede kindje en ik maak graag van de gelegenheid gebruik om haar heel veel geluk te wensen. 'Helen, ik vertrouw erop dat de veranderingen gedurende de eindredactie, die je niet meer hebt kunnen door-nemen, je nergens tekort doen. Mocht dit toch ergens gebeurd zijn, dan mijn excuses.'

Henk van Arkel

1) Jakarta, 1986: Kartonnen dozen

We staan al een uur in een stoffige, hete file langs een met posters beplakt viaduct. Ik zit op mijn knieën op de achterbank van de Jeep van mijn ouders en druk mijn dopneusje tegen het raam om alles goed te kunnen zien. Mannen op blote voeten lopen tussen de stilstaande auto's door om hun waar te verkopen, luidkeels schreeuwend, concurrerend met de toeterende auto's. De airconditioning staat uit en mijn onderbenen glijden door het zweet weg op de leren bekleding van de bank. Ik trek me steeds weer omhoog om maar niets te missen van wat zich buiten het autoraam afspeelt. Voor een zesjarige is het één en al spektakel.

Tussen de stofwolken door zie ik grote kartonnen dozen onder de brug, met daarop plaatjes van televisies, pijlen en woorden die ik niet begrijp. Ik zie in die kartonnen dozen kinderen liggen. Ze slapen dwars door het kabaal en de zinderende hitte heen. Blote voetjes steken uit de dozen, op het stoffige asfalt onder de brug. 'Zou ik ook in die doos passen?' is mijn eerste overpeinzing. Mijn tweede vraag stel ik hardop aan mijn ouders: 'Waarom liggen die kinderen onder die brug?'

'Dat is omdat ze arm zijn,' is hun antwoord.

'Waarom zijn ze dan arm?' vraag ik.

'Dat is omdat ze geen geld hebben.'

'Waarom hebben ze dan geen geld?'

Een korte stilte volgt, waarin mijn ouders ongetwijfeld proberen te bedenken hoe ze dat aan een zesjarige wijsneus uit moeten leggen. Dan volgt een verhaal over arme en rijke landen en problemen die lastig op te lossen zijn. Wij wonen als Nederlandse familie in Jakarta en zij steunen daar heel veel mensen met een zorgverzekering of schoolgeld, maar ze kunnen niet alle armoede verhelpen. Het is best ingewikkeld allemaal.

Mij lijkt het op dat moment helemaal niet ingewikkeld. Als er mensen zijn met heel weinig geld, zijn er vast ook mensen met heel veel geld. Kunnen we dat dan niet beter anders verdelen? Rijke mensen kunnen vast wel wat missen, net als mijn ouders en dan kunnen deze kinderen met hun familie in een huis slapen, eten kopen en naar school gaan. Het lijkt me

allemaal vrij logisch. Arme mensen helpen is voor iedereen beter, zelfs voor rijke mensen. Voor ons is het tenslotte ook niet leuk om langs een viaduct te rijden met slapende kindjes in dozen. Ik word daar verdrietig van. Op dat moment vind ik het onbegrijpelijk dat de volwassenen dit niet kunnen oplossen en ik neem me voor dat ik, als ik later groot ben, hier iets aan ga veranderen.

Nu, zesentwintig jaar later, vraag ik me af waarom het lot van die kindjes onder de brug me zo trof. Misschien kwam het doordat het niet strookte met de verhalen in de sprookjesboeken die ik verslond, waarin iedereen lang en gelukkig leefde. Maar er was denk ik nog iets anders. Ik voelde een verbondenheid, die misschien wel sterker was doordat ik zelf ook nog maar zo kort geleden geboren was. Ik had een kraakhelder besef dat ik net zo goed dat kindje onder die brug had kunnen zijn, als ik in een ander gezin was geboren, wat gemakkelijk had gekund. Ik had nog niets gepresteerd in mijn leven wat dit verschil in levensomstandigheid kon verklaren. Ik had gewoon geluk gehad. Meer was het niet.

Amsterdam, 2008: Glimmende torens

Tweeëntwintig jaar later sta ik in mijn mantelpak om vier uur 's ochtends op maandagmorgen klaar. Er wacht me een belangrijke taak: ik ga een dik contract ophalen bij een advocatenkantoor in hartje Amsterdam en moet dat afleveren bij een vertegenwoordiger van een buitenlandse bank, die een deel van de bank waar ik werk heeft gekocht. Even later klop ik, met een klein pakketje in mijn hand waarin als het ware de toekomst van de bank zit, op de deur van een hotelkamer waar de vertegenwoordiger van de buitenlandse bank moet zijn. Hij doet open in zijn overhemd en boxershort en neemt het pakket van me aan.

Tien minuten later zit ik, verblind door de opgaande zon, achterin een taxi terug naar de Zuidas en vraag ik me af hoe het zo is gekomen dat ik me hier, op dit punt in mijn leven bevind. Hoe ben ik in de financiële dienstverlening beland, terwijl ik mezelf zou omschrijven als een wereldverbeteraar? De wereld van het grote geld in een ivoren toren aan de Zuidas als remedie voor de wereld van hongerige maagjes en smeltende gletsjers? Nu ik dit opschrijf begrijp ik dat als nooit tevoren. Dingen zijn vaak anders dan ze lijken en vaak begrijp ik pas achteraf waarom ik ergens voor gekozen heb.

In mijn leven spelen er meestal verschillende drijfveren tegelijk. Zo ook bij mijn keuze om bij een bank te gaan werken. Laat ik mijn drijfveren ongecensureerd noemen.

Om te beginnen: ik voldoe graag aan verwachtingen van anderen. Ik heb een sterke behoefte om ergens bij te horen. Misschien komt dat doordat ik zo vaak in mijn leven ben verhuisd en steeds weer mijn plek moest vinden en weer nieuwe vrienden moest maken. Maar misschien is het gewoon wel iets heel menselijks.

Een andere drijfveer die als een rode draad door mijn leven loopt, is nieuwsgierigheid. 'Nieuwsgierig naar wat?' vraag je dan. Als ik 'naar alles' zou antwoorden is dat misschien wel waar, maar ook te gemakkelijk. 'Naar alles wat te maken heeft met waarom de dingen zijn zoals ze zijn', dat komt dichterbij. Maar met name wil ik alles weten wat te maken heeft met de oneerlijke verdeling van rijkdom wereldwijd en de manier waarop we omgaan met de aarde. Of anders geformuleerd: ik wil weten hoe we het goede leven kunnen vormgeven, liefst voor iedereen.

'Waarom ben je daar zo nieuwsgierig naar?' vraag je me misschien. Dan noem ik mijn derde drijfveer, die ik het beste kan benoemen met het woord 'verbinding'. Of ik zou 'gerechtigheid' kunnen zeggen, of misschien 'eerlijkheid'. Alleen klinkt dat meteen zo idealistisch. Toch heb ik een zwak voor eerlijkheid, voor andere mensen en voor de natuur. Ik word onrustig als ik geconfronteerd word met ongelukkige, arme of eenzame mensen of met natuur die wordt vernield. Daar sta ik natuurlijk niet alleen in. Toch heb ik het gevoel dat veel andere mensen zich hier beter voor kunnen afsluiten dan ik, al heb ik het vaak genoeg geprobeerd. Misschien sluiten ze zich af omdat ze vinden dat ze er toch niets aan kunnen doen. Of denken ze dat het de eigen schuld is van die arme mensen: ze zijn gewoon lui. Ook wordt beweerd dat economische groei uiteindelijk ten goede komt aan iedereen: de welvaart sijpelt vanzelf naar beneden – het duurt gewoon even, wacht maar af. En veel mensen hebben het gewoon te druk met hun eigen problemen om ook nog tijd en energie te besteden aan anderen of toekomstige generaties, die opgescheept zullen zitten met wat wij van deze planeet maken. Ik ben trouwens zelf ook geregeld te druk of zit vol met mijn eigen sores.

Maar toch. Iedere keer dat ik me er voor afsluit, weet ik dat ik mezelf

voor de gek houd. Ik heb op te jonge leeftijd teveel gezien om er een roze sluier omheen te kunnen wikkelen. Mijn besef van toen, dat ik net zo goed een ander kind had kunnen zijn, een wijk verderop in Jakarta, werkt nog altijd door. Het gevoel van verbondenheid ben ik nooit meer helemaal kwijtgeraakt. We waren hetzelfde, maar toch ook niet.

Want ik heb nooit armoede gekend. Ik ben in alle opzichten een bevoorrecht mens. En het is voor mij onmogelijk om onverschillig te blijven onder de armoede van anderen.

Dat gevoel heeft, in een lange serie beslissingen, bijgedragen aan mijn keuze om mijn baan op te zeggen en het verschijnsel geld verder te gaan onderzoeken.

Juni 2012

De Social Trade Organisation (STRO)

Waarom we over geld praten

Nummer 42... Hier moet ik zijn. Ik druk op de bel. Na een paar seconden zoemt er iets en ik duw de deur open. Ik sta in een grotendeels lege ontvangstruimte met hier en daar dozen met folders. In het midden van de koele ruimte staat een lange houten tafel met verschillende stoelen. Vanuit de gang hoor ik iemand de trap afkomen. Is dat Henk?

Henk van Arkel nam vorige week contact met me op. Hij had het boek gelezen dat ik vorig jaar heb geschreven: *Een verkenning van ons geldsysteem*, met daarin interviews met uiteenlopende mensen uit het netwerk *Economy Transformers*.^{*} Het boek werd goed ontvangen en iemand heeft Henk getipt. Zijn vraag is: heb ik interesse om, tegen betaling, een boek te schrijven over het werk van STRO? Zullen we er een keer over van gedachten wisselen?

Ik zei 'ja'. Afspreken kan altijd. STRO is al decennia bezig met het onderwerp waar ik mij voltijds in ben gaan verdiepen: geld. Ik wil meer weten over dit onderwerp en dus komt zijn vraag op het juiste moment. Het is een sprong in het diepe, want ik ken STRO niet goed. STRO is een *outsider*, komt niet veel in het nieuws. Dat trekt me aan. Ik zoek graag vernieuwing in hoeken waar je die niet verwacht.

De man die de trap afkomt herken ik. Zijn jeugdige uitstraling valt me op, al moet hij over de vijftig zijn. Over de zestig, blijkt later, als ik er een keer terloops naar vraag. Waarvan herken ik hem ook alweer?

^{*} Helen Toxopeus & Simone Toxopeus, *Een verkenning van ons geldsysteem – Problemen en mogelijke oplossingen*. Economy Transformers i.s.m. Oxfam Novib, 2012.

‘Koffie of thee?’ Ik opteer voor het laatste. Met een pot thee in de hand lopen we terug naar de ontvangstruimte en we nemen plaats aan de houten tafel. Ik zeg dat ik het gevoel heb dat we elkaar eerder al eens hebben ontmoet, maar waar? ‘Volgens mij heb ik bij jou aandelen gekocht, na de theatervoorstelling *Geld en Genoeg* op de Parade,’ zegt Henk terwijl hij mijn kop volschenkt.

Ja, dat is het! Vorig jaar heb ik op het theaterfestival Parade gewerkt bij de voorstelling van Dette Glashouwer. Haar voorstelling ging over geld en ik was haar huisbankier. Ik verkocht na de show ‘aandelen’, waarmee enthousiaste toeschouwers de volgende voorstelling voorfinancierden in ruil voor een gratis entreekaartje.

Een kennismaking

Ik val met de deur in huis. ‘Wat doet STRO precies?’

‘We ontwikkelen andere geldsoorten, die de kans op een duurzamere en socialere wereld vergroten’, antwoordt Henk.

Ik ben even stil. ‘Hoe dan?’

‘STRO ontwikkelt *nieuwe soorten geld* in gebieden waar het geld nu niet goed werkt, in arme gebieden of gebieden waar een financiële crisis heerst. Daar zetten we samen met lokale partners betaalnetwerken op waar het ‘geld’ een andere logica volgt dan het gewone geld dat je gewend bent. We ontwikkelen nieuwe aanpakken en bouwen de randvoorwaarden in de geavanceerde betalingssoftware in. Die wordt trouwens wereldwijd al door diverse organisaties gebruikt. Onze software maakt het mogelijk om geldsoorten een specifiek ontwerp mee te geven. Het einddoel is een ontwerp dat onze samenleving, wereldwijd, op een duurzame en sociale manier kan organiseren.’

Het boeit me nu al. Maar eerst wil ik weten waarom ik hier eigenlijk zit. ‘Waarom willen jullie dat ik een boek voor jullie schrijf?’ vraag ik. ‘En waarover?’

‘Er zijn twee dingen die op dit moment samenkomen,’ antwoordt Henk. ‘Ten eerste staan we met onze methodes en softwareontwikkeling op de rand van een doorbraak. Dat denken we in elk geval. Daarmee hebben we het middel in handen waarmee we onze ambitie waar

kunnen maken: een geldstructuur bieden die ecologische en sociale duurzaamheid beter dient dan het huidige geld. In onze projecten in Midden-Amerika, Brazilië en Uruguay hebben we zo te zien de meeste hobbels weggewerkt en zijn we dicht bij een doorbraak die op grote schaal de dynamiek van geld gaat veranderen. In 2014 starten we in Zuid-Europa – in Catalonië, Milaan, Sardinië – en ook in Bristol. Als het daar lukt, kan dat veel impact hebben op de economie. Ook gaan we krediet beschikbaar maken voor het Nederlandse MKB en voor innovaties die de transitie naar duurzaamheid ondersteunen. De instrumenten zijn er, maar om de nieuwe mogelijkheden ook daadwerkelijk te benutten, moet er geïnvesteerd worden in tijd, contacten en (gewoon) geld. We hopen dat we de steun krijgen die daarvoor nodig is als we via dit boek ons werk met een grote groep mensen delen.

En dan is er de economische crisis. Bij vlagen lijkt die over en komt dan weer terug. Crisis betekent niet alleen ellende. Het maakt ook dat oude dingen verdwijnen en nieuwe opkomen. Die verandering is te sturen. Meer mensen dan ooit maken zich zorgen over de ongrijpbaarheid en het ongeremde winstbejag van de financiële sector. Ook in Nederland vragen steeds meer mensen zich af of we wel de goede kant opgaan. Hoe kan het anders? Ik hoop dat nu de bereidheid aanwezig is om na te denken over hoe het geldsysteem werkt en om mee te werken aan de vernieuwing ervan. Nu we volgens mij een deel van die vernieuwing binnen handbereik hebben gebracht, wil ik aandacht vragen voor onze oplossingen.’

Het voelt nu al groot. Ik vraag: ‘Waarom wil je dat ik dat voor jullie schrijf?’

‘Volgens mij ben jij een voorloper die uit een conventionele omgeving komt. Je hebt economie gestudeerd en bij een grote commerciële bank gewerkt. Pas daarna ben je gaan schrijven over vernieuwing van geldsystemen. Dat vind ik knap en moedig. Toen ik het boekje las dat je samen met je zus hebt geschreven, realiseerde ik me dat jouw ontwikkeling past bij de tijdgeest: veel mensen vragen zich met jou af hoe het nu verder moet. Het oude verhaal van oneindige groei inspireert niet meer. Oude systemen bieden geen hoop op verbetering. Mensen maken zich heus niet alleen zorgen over de restschuld op hun huis

en het verliezen van hun baan, maar ook over waar we met de samenleving naartoe gaan. Hoe kun je accepteren dat je kinderen moeten leven in een wereld waar de biodiversiteit langzaam afbrokkelt en sociale structuren wereldwijd zodanig uitgekleed worden dat de wereld rauwer en vijandiger wordt? Er zijn steeds meer mensen die naar een nieuw soort antwoorden zoeken. Volgens mij kunnen wij een deel van die antwoorden bieden, maar we zitten zo diep in de materie, dat het lastig is om er vanuit het perspectief van de lezer over te schrijven. Daarom vraag ik jou om vanuit jouw eigen perspectief te schrijven.'

Ik twijfel of ik het goed begrijp. 'Hoe bedoel je dat? Wil je dat ik opschrijf hoe ik jullie werk zie en ervaar?'

Henk knikt. 'Precies. Ik denk dat het makkelijker wordt voor mensen om te begrijpen wat wij doen, wanneer jij dat vanuit je eigen beleving vertelt. Ook met al je twijfels. Je zult wel merken dat het niet gemakkelijk is om ons werk uit te leggen. Dan is het fijn als jij een soort vertaalslag maakt naar een andere belevingswereld, door op te schrijven wat er in je omgaat terwijl je ons werk leert kennen. En ik heb er vertrouwen in dat je dat kunt.'

Ik voel me uitgedaagd en ongemakkelijk tegelijk. 'Dank voor het compliment, maar ik heb ook de waarheid niet in pacht. Ik kan mensen toch niet vertellen wat ze moeten denken?'

Henk schudt zijn hoofd. 'Dat hoeft ook helemaal niet. Jij hoeft alleen maar bij jezelf te blijven, op te schrijven wat je bij ons tegenkomt en wat je er zelf van denkt. Ik zal je zo goed mogelijk uitleggen wat de kern van ons werk is en onze achterliggende visie. Jij en de lezers kunnen dan zelf beslissen wat ze ervan vinden.'

Ik ben even stil. Dan vraag ik: 'Maar als jullie mij betalen om dit te schrijven, ben ik toch niet onafhankelijk meer? Mag ik in het boek kritisch zijn over STRO?'

Henk knikt. 'Dat is juist de bedoeling. Jij moet de vragen stellen en de kanttekeningen plaatsen die andere mensen ook zullen hebben. Dat geeft mij de kans om daarop te reageren. Het is mijn verantwoordelijkheid om jou zo goed mogelijk uit te leggen wat we doen en je enthousiast te krijgen. Of ik daar in slaag of niet, dat is mijn risico.'

Ik weet even niet wat ik moet zeggen. Het is een wonderlijk voorstel. Henk daagt me uit, dat zeker. Het zou een sprong in het diepe zijn, maar eigenlijk doe ik al een tijdje niet anders. Ik heb voor deze zoektocht, naar wat er aan de hand is met geld, tenslotte eerder al mijn baan opgezegd. Ik ben op zoek gegaan naar mensen die kunnen uitleggen wat voor soort oplossingen er zijn. Intuïtief denk ik dat er iets groots aan het veranderen is op het gebied van geld en dat we nieuwe soorten oplossingen gaan vinden. Dat is waarover ik mensen voor mijn vorige boek heb geïnterviewd. Het is alleen een heel ingewikkeld onderwerp en ik ben er nog lang niet uit. Zou Henk me verder kunnen helpen?'

'Weet je wat?' zeg ik. 'We beginnen met een eerste gesprek en dan kijk ik aan het einde daarvan of ik het wil doen. Goed?'

Henk glimlacht. 'Lijkt me een goed plan.'

Ik haal mijn laptop uit mijn rugzak en klap hem open. Henk gaat van start.

Het geldsysteem gaat de komende jaren veranderen, dat is zeker

'Eerst het positieve nieuws. Ik ben ervan overtuigd dat alle nieuwe ICT-mogelijkheden het geld op een onomkeerbare manier aan het veranderen zijn. Dat staat los van het werk van STRO. Het goede nieuws is dat daardoor veel mogelijkheden ontstaan om de effecten van geld positief te beïnvloeden. Volgens mij wordt het een verandering zoals die in geen duizend jaar gezien is. We gaan in de komende jaren afstappen van een manier van denken over geld waarin we jarenlang hebben geloofd en die onze beslissingen heeft bepaald. Ons doel is om deze verandering een positieve richting op te sturen.'

Het geldsysteem is onze samenleving steeds meer gaan domineren. Sociale welvaart, kansen op ontplooiing, ondernemerschap en natuurbehoud, allemaal zijn ze ondergeschikt aan geld geworden. We accepteren een geldsysteem dat ongelijkheid in de hand werkt, de natuur verslindt en de mensheid de mogelijkheid ontnemt om afgewogen beslissingen te nemen, omdat we denken dat er maar één soort geld is. Nu het geld, dat op zoveel zaken grote invloed heeft, gaat veranderen, verandert alles mee. Er worden dan ook heel veel nieuwe

dingen mogelijk. Goed nieuws toch? Geld is aan het veranderen en als we het de goede kant op duwen, kan er ontzettend veel.'

Hoe een marsmannetje naar de aarde kijkt

Ik schuif in mijn stoel. 'Wacht even. Je suggereert dat het geld die grote problemen veroorzaakt? En wat bedoel je met een soort geld? Help me even. Je gaat veel te snel.'

Henk kijkt me aan. Hij is duidelijk nog aan het inschatten waar hij moet beginnen en hoe snel hij kan gaan. Hij speelt op safe. 'Ik zal beginnen met de grote lijnen te schetsen. Soms helpt het om letterlijk veel afstand te nemen om de grote lijnen te zien. Laten we zeggen: vanaf Mars. Stel, er zit een Marsmannetje de aarde te bestuderen. Wat zou hij denken over geld? Wat denk je?'

Ik denk snel na. 'Volgens mij zou hij geld zien als een belangrijk en slim middel om onszelf te organiseren. Maar hij zou ook zien dat het in sommige delen van de wereld niet goed werkt, omdat er te weinig van is, of omdat het verkeerd verdeeld is. Verder zou hij zien dat mensen geld als doel zijn gaan zien in plaats van als middel. Daardoor delven de dingen waar het eigenlijk om gaat – zoals schone lucht, genieten van natuur, goed eten en sociale samenhang – vaak het onderspit. In elk geval als er geld te verdienen valt. Geld geeft vleugels, maar als we het centraal gaan stellen creëert het tegelijkertijd een soort tunnelvisie. Het is iets heel paradoxaals, als je het mij vraagt.'

Henk luistert aandachtig naar mijn antwoord en vult het aan met zijn visie. 'Stel dat je vanuit de ruimte het geld kunt zien. Dan valt direct op dat geld de economie het minst organiseert op plekken waar organisatie het meest nodig is. Wij nemen dat voor lief, maar het mannetje op Mars vraagt zich af: "Waarom gebruiken ze op deze planeet een organisatiemiddel dat van nature wegvloeit uit gebieden waar een betere organisatie juist het meeste nodig is – gebieden met te weinig werk en te weinig inkomen?" De marsman tekent in zijn schriftje aan *'verder bestuderen: ontstaan van geldwoestijnen en redenen waarom die in stand blijven'*. Het valt hem direct op dat het geld uit die gebieden snel wegvloeit naar de rijkere gebieden. Erger nog: er wordt

nieuw geld bijgemaakt in gebieden waar al geld genoeg is en niet in gebieden met een tekort. Hij krabt zich op zijn achterhoofd: "Rare jongens die aardbewoners: Heeft het geld de mensen geschapen en is de mensheid ontworpen om het geld te dienen? Mmm, raar, want dan is het niet slim geregeld."

De waarnemer op Mars ziet jonge mensen in strakke pakken in snelle wagens die de 'geldbergen' beheren en wereldwijd zoeken naar plekken waar ze met hun geld nog snel ander geld kunnen aanzuigen, zonder dat ze zich zorgen lijken te maken of ze enige bijdrage leveren aan de vergroting van de productiviteit. Het doel is duidelijk: méér geld. Hij ziet dat bedrijven en regeringen veel geld verliezen omdat ze zich moeten verdedigen tegen dit 'speculatiegeld'. Hedgefondsen en verzekeraars lijken in een eindeloze race verward te zijn. Maar wat hij nog het gekste vindt: mensen lijken dit normaal te vinden. Terwijl de inzetten almaar hoger worden vraagt niemand zich af hoe lang dat door kan gaan. Voor speculatie en verdedigingsconstructies samen wordt inmiddels verreweg het meeste geld gebruikt dat er is op aarde. Geen wonder dat er zulke geldwoestijnen zijn, ondanks de voortdurende groei van de totale hoeveelheid geld. En de aardbewoners halen hun schouders op en denken: "Zo is het nu eenmaal. We moeten er maar het beste van maken." De marsman vraagt zich hardop af: "*Zien ze niet hoe de mogelijkheden voor speculatie sinds de komst van de computers enorm veel groter zijn geworden? Dit is geen probleem dat weggaat, maar een gezwel dat steeds verder doorwoekert.*"

Ik schiet in de verdediging. 'Ik vind je wel erg pessimistisch klinken. Geld heeft ons toch heel veel goeds gegeven? Moet je zien wat een ontwikkeling het ons heeft gebracht. Als we geen geld hadden gehad, waren we nog steeds bezig geweest met ruilhandel. Ik ben heel blij dat het er is! Zonder geld zijn we nergens.'

Henk kijkt me onderzoekend aan. 'Ik kan zien dat je economie gestudeerd hebt. In de meeste opleidingen wordt verteld dat geld er is gekomen omdat ruilhandel niet effectief was. Vergeet dat, dat is een mythe. Lees anders Graeber er maar eens op na: er is geen bewijs voor die stelling (zie bronnen bij Hoofdstuk 7). Ruil kan op veel manieren heel effectief zijn en in de geschiedenis waren er ook andere soorten

ruilmiddel die effectief waren. Daarbij: het geldsysteem zoals we dat nu hebben, bestaat pas een paar *decennia*!

Ik kijk Henk vragend aan. ‘Bedoel je sinds de jaren zeventig, toen de Amerikanen de koppeling met goud hebben losgelaten?’

Henk haalt zijn schouders op. ‘Ja, die gebeurtenis en daarnaast een conferentie in Bretton Woods (vs) waar een geldsysteem gestart werd met de dollar als de wereldreservemunt. Dat was een keus, een menselijke beslissing, ingegeven door politieke machtsverhoudingen. Die keuze heeft geleid tot een bepaald soort geld, waardoor veel mensen werden buitengesloten. Er leven miljarden mensen in armoede op plekken waar veel werkloosheid is zodat hun capaciteiten onderbenut blijven, maar dat leidt niet tot kritische vragen naar de organisatiestructuur. Dat vinden we allemaal normaal. Mijn inschatting is dat de wereld er met een ander geldsysteem anders uit zou zien.

Terug naar mijn marsmanneltje. Wat hem verder opvalt, is de inefficiëntie. En dat terwijl hij mensen de hele tijd hoort praten over ‘efficiency!’ Hij ziet dat vraag en aanbod niet goed op elkaar aansluiten, dat tal van mensen werkloos zijn en dat de natuurlijke rijkdom op aarde wordt verbruikt alsof welvaart alleen iets is wat je opmaakt. De wereld lijkt op een bedrijf dat alleen zijn omzetcijfers geeft, maar niet het vermogen aan kapitaal, grondstoffen en potenties van mensen. Alsof er geen toekomstige generaties komen. Helaas pindakaas. Het punt is: omdat de wereld niet langer door één land gedomineerd wordt, weten regeringen dat er nooit overeenstemming zal komen als ze over ander geld gaan praten. En dus probeert iedereen er het beste van te maken. Het is chaos aan de top en er is geen ruimte om het ontwerp van het geldsysteem te bespreken. Terwijl toch de belangrijkste conclusie van het marsmanneltje is, dat het de hoogste tijd is om dat wel te doen: de hoogste tijd dat de mensen op aarde een organisatievorm kiezen die hen oplevert wat ze zeggen belangrijk te vinden, in plaats van voort te dobberen op de stroom van gebeurtenissen.’

Henk neemt een slok thee en praat door.

‘Vanaf Mars is het makkelijk te concluderen dat de mensheid kan kiezen voor andere soorten geld. En dat zal ze ook moeten doen, om

weer perspectief te bieden aan volgende generaties. Vanuit het perspectief van het marsmanneltje is duidelijk dat sociale en ecologische duurzaamheid met het huidige geld onhaalbaar zijn.’

Ik probeer Henk af te remmen. ‘Dat vind ik wel een voorbarige conclusie van jouw marsmanneltje. Er spelen toch nog heel veel andere dingen? Zo eenvoudig is het niet om te duiden waardoor armoede en druk op het milieu precies veroorzaakt worden. Onze samenleving is daar te complex voor. Dat de manier waarop we ons geld hebben ontworpen er een grote rol in speelt, geloof ik zeker, maar niet per se dat het huidige ontwerp anders moet. Als je bijvoorbeeld het onderwijs verbetert, of het bewustzijn over het belang van de natuur, dan gaat men geld anders gebruiken. We kunnen toch ook maatregelen nemen binnen het bestaande geldsysteem? Er zijn zoveel knoppen waaraan je kunt draaien.’

Henk: ‘Natuurlijk zijn er veel knoppen. Het één sluit het ander ook niet uit. Toch durf ik te stellen dat de werking van geld onvoorstelbaar veel invloed heeft, terwijl veel mensen denken dat die neutraal is. En dat is precies het probleem: het is de blinde vlek, waardoor onze samenleving haar vrijheid verloren heeft om op een toenemende kwaliteit te sturen en we alleen nog maar kunnen reageren op ontwikkelingen die ons overkomen, waarbij we dan moeten proberen er het beste van te maken.’

Monopoly – de regels van het spel veranderen

Er valt een ongemakkelijke stilte. Ik weet even niet wat ik moet zeggen en schuif wat in mijn stoel. Dan vraagt Henk ineens:

‘Speelde je vroeger Monopoly?’

Ik knik. ‘Ja, natuurlijk. Hoezo?’

‘Was jij er ook zo één die de spelregels veranderde?’

Ik kijk hem verbaasd aan. ‘De spelregels? Nee, die krijg je er toch gewoon bijgeleverd? Hoezo?’

Henk grinnikt. ‘Wij veranderden vroeger thuis altijd de spelregels. We verhoogden bijvoorbeeld het bedrag dat je bij *START* krijgt. Dan voelde iedereen zich direct lekker rijk. We vonden het ook sneu dat

als je huizen van je straatjes af moest halen, je de helft van de huizenwaarde kwijt was. Dus lieten we de bank gewoon 100 procent van de waarde teruggeven. Maar iemand die een hotel had staan was wel de helft van zijn geld kwijt, omdat de inkomsten uit hotels onzekerder zijn dan die uit huizen.'

Monopoly – wanneer heb ik dat voor het laatst gespeeld? Ik heb de precieze regels niet meer op mijn netvlies. Henk ziet me graven in mijn geheugen.

'Het gaat niet om de details, maar om het idee dat je het gedrag van de spelers en de uitkomst van het spel beïnvloedt door de spelregels te veranderen. Het grappige was dat we, elke keer als we een regel veranderden, een nieuwe strategie nodig hadden om het spel te spelen. Sneller huizen kopen en dus geld uitgeven, of juist heel voorzichtig zijn met uitgaven en je geld contant aanhouden. Geld bieden aan andere spelers voor een straat die je wilde, of juist zuinig zijn. Wie zijn gedrag niet aanpaste aan de nieuwe regels was al gauw failliet.

Na een tijdje experimenteren hadden we een variant in de spelregels uitgedokterd, waardoor niemand meer failliet ging. Iedereen werd steeds rijker en het spel kon oneindig doorgaan. Al was er natuurlijk wel één de rijkste. Het spel stopte pas aan het einde van de logeerpartij van mijn neefje. De winst van die week was niet wie er gewonnen had, maar wel dat hij naar huis ging met de bijnaam *Adriaan de Rijke* en mijn broer werd *Diederik de Vos*, omdat hij heel listig durfde te spelen. Wij hadden grote lol!

Ik glimlach. 'Als je dit zo vertelt, moet ik wel denken aan de spelregels in de sport. Ik heb vroeger veel gebasketbald en daar veranderden we wel af en toe de regels om het spel leuk en uitdagend te houden.'

Henk knikt. 'Dat is ook een goed voorbeeld. Met de regels van sport heeft bijna iedereen wel ervaring. Iedereen weet hoe de spelregels de ontwikkeling van het spel bepalen. Misschien toch een reden om je af te vragen welke spelregels de samenleving domineren. En welke regels in ons geldsysteem de uitkomst van de meeste dagelijkse besluiten beïnvloeden en zo onze toekomst een bepaalde kant op sturen.'

'Volgens mij denken we daar wél over na. Daar gaan toch hele politieke debatten over?'

'Over de spelregels van geld? Dan heb ik dat gemist. Ja, er zijn wel discussies over banken, maar die gaan niet over de fundamentele spelregels, alleen over de buitenkant en zelfs daar worden geen knopen doorgehakt.'

Ik uit mijn twijfel. 'Volgens mij praten we wel over geld. We praten over manieren om zo goed mogelijk met geld om te gaan: als persoon, als bedrijf, of als land. Maar dat is misschien niet precies wat jij bedoelt, of wel?'

Henk formuleert het opnieuw.

'Wat ik wil zeggen, is dit. De regels van geld in het economisch spel zijn niet onveranderbaar, al pakt dat wel zo uit als we ze onbesproken laten. Geld is geen natuurwet. Het is een sociale constructie, kneedbaar en veranderbaar. Daarom is het de moeite waard om eerst te bedenken wat voor samenleving we willen en daarna te kijken hoe we die mogelijk kunnen gaan maken, inclusief de vraag wat voor soort geld we daarvoor nodig hebben. En dan kijken we naar het geld als een set spelregels die een bepaalde uitkomst stimuleert. Spelregels die we zelf kunnen kiezen en veranderen. We kijken naar geld als een sturingsmechanisme dat de geschiedenis een richting geeft. Een sturingsmechanisme dat naast veel onnodige armoede de rijke wereld veel technische vernieuwing heeft gebracht, maar dat ons nu fataal dreigt te worden.'

Ik blijf stil. Henk doet er nog een schepje bovenop. 'Want dit is onze realiteit: we zitten gevangen in een 'geldspel' met een aantal regels die voor de mensen en de natuur ongelukkig uitpakken. Niemand wordt hier op de langere termijn beter van, zelfs de rijkste mensen niet, al denken de meesten van hen dat ze veel te winnen hebben bij het in stand houden van deze regels. Maar uiteindelijk hebben ook rijke mensen andere mensen nodig die spullen kopen van hun bedrijven! Ook rijke mensen zijn kwetsbaar als de natuur uit balans raakt. Klimaatverandering kan leiden tot de uitbraak van nieuwe ziektes. Dijken en deuren met alarminstallatie helpen daar niet tegen. Uiteindelijk verliezen ook de rijkste mensen. Iedereen wint als we

overgaan naar effectiever, stabielere en duurzamer geld. Dat geeft meer mensen de kans om zich te ontplooien. Als meer mensen daardoor een fatsoenlijk inkomen kunnen opbouwen groeien ook de markten, waar de rijksten aan verdienen. STRO probeert dit zichtbaar te maken, zodat meer mensen warm draaien voor een ander soort geld. Wij willen laten zien dat de oplossingen waaraan we werken op de langere termijn voor vrijwel iedereen positief uitpakken. Dat is geen simpele opgave, maar wel de meest wenselijke – en trouwens ook de enige die houdbaar is.’

Een ander soort geld, beter voor iedereen

Ik ben verbijsterd. ‘Dus jij denkt dat er een ander soort geld mogelijk is waar iedereen beter van wordt, zelfs degenen die nu het meeste geld hebben?’

Henk knikt enthousiast. ‘Jazeker. Dat is de kern van ons werk. We zoeken naar een beter soort geld voor iedereen, naar win-win-oplossingen dus. En dat kan, omdat het huidige systeem zoveel mensen met kwaliteiten geen kans geeft zich te ontplooien en ze verhindert een bijdrage aan de samenleving te leveren. De nieuwe geldsoorten moeten ook commercieel weerbaar zijn, zodat ze zich vanzelf verspreiden als ze eenmaal bekend zijn. Het moeten oplossingen zijn die ons stap voor stap dichterbij een samenleving brengen met een hogere kwaliteit van leven. Onze initiatieven laten zien hoe we onszelf op nieuwe manieren kunnen organiseren, met een nieuw soort geld. Door in de praktijk te laten zien dat dit kan, hopen we mensen los te weken van het oude paradigma, de bestaande overtuiging die ervan uitgaat dat het niet mogelijk is om van geldstelsel te veranderen. Wij zijn het tegendeel aan het bewijzen.’

Terwijl ik aandachtig luister, komt de scepticus in mij naar boven. Ik floep eruit: ‘Je weet het mooi te brengen. Je schetst iets heel hoopvol, maar ik vraag me af of je dat wel waar kunt maken. Dit is echt heel groot.’

Henk lijkt niet van zijn stuk gebracht. ‘Ik garandeer je alleen dat we bij STRO ons uiterste best doen om vooruitgang te boeken op dit

onontgonnen terrein. Er is geen garantie op succes. Een systematische poging is al heel wat in een wereld die het onderwerp grotendeels negeert. Bovendien zijn we ons ervan bewust dat zelfs als het ons lukt om het bestaande geldsysteem te vervangen door een nieuw soort geld, dat niet betekent dat alle wereldproblemen zijn opgelost. Maar het wordt in veel gevallen wel makkelijker, want een ander soort geld is in de meeste gevallen wél een voorwaarde voor echte verbeteringen. Tegelijk is het ook zo, dat als we niets aan het huidige geld doen, we gegarandeerd worden meegesleurd naar een onleefbare toekomst. Dus de keuze om in elk geval te proberen iets aan de spelregels van geld te doen, moet wel gemaakt worden. Dit is een heel belangrijke knop die om moet.

Het is goed om te weten dat onze aanpak heel concreet is en daarmee afwijkt van wat andere organisaties doen. Er is op dit vlak nog weinig innovatiefs geprobeerd. Doordat we een eigen niche hebben ontwikkeld, kan zelfs een kleine organisatie als STRO een enorm positieve invloed uitoefenen. Geld is zo’n belangrijk sturingsmechanisme dat het een enorme hefboom biedt. Ons werk, de investering in tijd en geld, is daarom enorm effectief.’

Hij haalt adem en praat op een iets rustiger toon verder.

‘Ik hoop dat anderen jouw verhaal lezen en gaan denken: *dit is belangrijk, dit wil ik steunen*. Want hoe meer mensen ons steunen, des te groter is de kans dat we een doorbraak kunnen realiseren. Uiteindelijk is het toch weer een kwestie van ouderwets geld om het nieuwe geld mogelijk te maken. Het vergt een serieuze investering om onze software up-to-date te houden waarmee we een ander soort geld introduceren, ook al doen we dat streek voor streek en soort voor soort. De reden dat we nú dit boek geschreven willen hebben, is omdat we nu dicht genoeg bij de echt grote doorbraken zitten. Nu het digitale betalen gaat overheersen, is dit hét moment om door te zetten. Alle kleine beetjes steun kunnen daarbij doorslaggevend zijn. We hebben meer donateurs, investeerders en contacten nodig. Wat we kunnen bieden is veel ervaring, inspiratie, de kans op duurzame verandering en concrete speerpuntprojecten die als breekijzers gaan dienen. Ik hoop dat het aan het eind van dit boek duidelijk is welke ervaring we de afgelopen jaren hebben opgedaan; tot welke baanbrekende voor-

uitgang dat heeft geleid, hoe ver we inmiddels zijn met een nieuwe benadering van geld en hoe we dat hebben omgezet in professionele software, waardoor een ander soort geld ook praktisch haalbaar is geworden.'

Er valt een stilte. Dan vraagt Henk: 'Wat denk je? Wil je dit voor ons doen? Wil je vanuit jouw perspectief een boek gaan schrijven over het werk van STRO? Dus inclusief al je kritische kanttekeningen, maar waarbij je ons wel een eerlijke kans geeft?'

Ik moet er even over nadenken. Mijn nieuwsgierigheid geeft de doorslag: 'Ja, ik doe het.'

De maan of de modder

Mijn hoofd tolt als ik terugloop naar Utrecht Centraal. Ik voel me vreemd van de shoppende, kletsende massa mensen om me heen, met hun bonte verzameling plastic tasjes. Lang leve de crisis. Wat moet ik van dit gesprek denken? Het verliep anders dan ik had verwacht. Wat had ik eigenlijk verwacht? Een revolutionaire kijk op geld en de economie die me niet van mijn stuk zou brengen? Die prachtig zou aansluiten bij hoe ik er zelf naar kijk? Naïef misschien, maar ik geloof wel dat ik dat hoopte. En waar heb ik nu 'ja' tegen gezegd? Waar begin ik aan? Kan het wel, betaald worden en onafhankelijk zijn? Was dit niet veel te impulsief? Dat doe ik de laatste tijd wel vaker. Meestal pakt het goed uit, al begrijp ik niet waarom.

Het geldsysteem veranderen. Ik zie zo'n Amerikaanse modellenshow voor me, waarbij de winnares wordt gevraagd: 'What is your mission if you win?' en dat zij dan een liefvallige glimlach produceert, de heup in haar knalrode badpak sensueel naar rechts beweegt en antwoordt: 'World peace!' Iedereen klappt uit beleefdheid en weet: 'Dat gaat niet lukken.' Wel een leuk badpakje trouwens.

Wat een vooroordeel hè? Maar zo voelt het wel. Als je met grote doelen bezig bent, vinden mensen dat vaak 'schattig'. Je krijgt een aai over je bol en ze lopen weer door, overtuigd dat het je nooit gaat lukken. Dat heb ik vaak genoeg meegemaakt en dat is niet leuk. Het wordt veel gemakkelijker geaccepteerd als je je bezighoudt met praktische zaken. Misschien is dat ook de reden waarom ik me op kleinere schaal met duurzaamheid bezig ben gaan houden. Met doelen die behapbaar zijn en waarbij ik mijn omgeving kan overtuigen dat het wel eens zou kunnen lukken. Ik vermoed dat een ander soort geld daar niet onder valt.

Toch kan ik een diep respect voor STRO niet onderdrukken. Henk doet me denken aan één van mijn favoriete gezegdes van vroeger: *Better to shoot for the moon and miss, than shoot for the mud and be successful.* STRO heeft een visie en gaat ervoor, dwars tegen de stroom in, hoewel ze nu – eindelijk, kun je zeggen – de tijdgeest mee hebben. Alleen kan ik me weinig voorstellen bij hun praktische resultaten. Eerlijk gezegd verwacht ik er niet veel van. Ik kan niet geloven dat ze echt andere geldsoorten hebben ontwikkeld. Hoe zien die er dan uit? Het lijkt me erg onwaarschijnlijk

dat dat werk tot een doorbraak zou gaan leiden. Op zijn best hebben ze gewoon een interessante maar vrij onbekende niche gevonden. Dat lijkt me sowieso lastig: je leven wijden aan een onderwerp dat bijna niemand begrijpt. Hoe houden ze dat vol, financieel, maar ook persoonlijk? Terwijl ik naar de trein loop schieten deze vragen me één voor één door het hoofd. Ik probeer ze te onthouden. Het begint te regenen en ik ga sneller lopen. Ik vraag me af waar ik aan begin. Wat het ook is, ik krijg het er wel warm van. Dit zijn vragen die ergens over gaan. Terwijl ik natgeregend langs een bankkantoor in Hoog Catharijne loop, ben ik dankbaar dat ik mijn baan vorig jaar heb opgezegd, anders was ik dit gesprek nooit aangegaan. Al heb ik nog geen flauw idee waar het toe gaat leiden.